

Проблеми поетики. Історико-літературний і фольклористичний аспекти

УДК 821.161.2-1.09

Ольга Яблонська

ТАРАС ШЕВЧЕНКО – ДУХОВНИЙ ЛІДЕР НАЦІЇ

У статті розглядається значення Т. Шевченка в історії української літератури та нації. Virізняється роль «Кобзаря» Т. Шевченка в утвердженні національної ідентичності. Міждисциплінарний підхід забезпечує бачення знаковості творчості письменника у процесах національного відродження. Простежено вагомість шевченківської традиції в українській літературі. Специфіка шевченківських урочистостей, зокрема ювілейних святкувань, проаналізована на матеріалі історико-культурного контексту другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Відзначено формування культу письменника на західноукраїнських землях у другій половині ХІХ ст. Доводиться, що життя і творчість Т. Шевченка засвідчують його виняткову авторитетність в українському культурному та політичному просторі й обумовлену цим його історичну місію як духовного лідера нації. Наголошується, що Т. Шевченко, як гімн і прапор, – символ Революції гідності.

Ключові слова: історія української літератури, національна ідентичність, національне відродження, «Кобзар» Т. Шевченка, шевченківська традиція, шевченківські свята, ювілей, культ Т. Шевченка.

Постановка наукової проблеми та її значення. В історії української літератури відлік нового періоду починається «Енеїдою» І. Котляревського, бурлескно-травестійна жанрово-стильова форма якої ще належала попередній епісі бароко, а ідея державотворення та відродження української нації вже формувала простір майбутнього. Другою «епохальною датою в розвою українського письменства» [23, с. 276], наголошує І. Франко, є поява 1840 р. Шевченкового «Кобзаря». В усталеному переліку імен і подій національного письменства творчість основоположника нової української літератури стала своєрідним центром, що обумовив вирізнення літератури дошевченківської доби та поетів пошевченківської епохи, періоду становлення нової літератури та сильної шевченківської традиції, що сформувала кла-

сичний канон. Пригадаємо, що укладена І. Франком антологія української лірики «Акорди» (1903) бере початок від дати смерті Т. Шевченка.

Від Т. Шевченка починається новий відлік і в історії українства. Послання «І мертвим, і живим...» можна розглядати як Новий заповіт для нації. Українські реалії та українська мрія з часом набули певних модифікацій, але основа залишається шевченківська – сім'я велика, сім'я вольна, нова і «Садок вишневий коло хати...», тобто прагнення гармонії та злагоди на суспільному й особистісному рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед багатоаспектної сучасної шевченкознавчої літератури варто вирізнити колективну монографію «Теми і мотиви поезії Тараса Шевченка» (К., 2008), роботи В. Пахаренка «Незбагнений апостол» (Черкаси, 1999), В. Шевчука ««Personae verbum» (Слово і постасне)» (К., 2001), Б. Панасюка «Український ренесанс у творах Тараса Шевченка» (К., 2010), Ю. Барабаша «Просторінь Шевченкового слова: текст – контекст, семантика – структура» (К., 2011), О. Сліпушко «Духовна держава Тараса Шевченка» (К., 2013) та ін., у яких системно проаналізовано націєтворчі ідеали письменника.

Мета статті – комплексно відтворити історико-культурні, соціально-політичні та літературні складники, які обумовили формування думки про Т. Шевченка як духовного лідера нації.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. В. Будний вважає, що інтердисциплінарні процеси розширюють контекст літературної науки, впливають на її функції [1]. У вивченні значення Т. Шевченка в історії української літератури та нації доречно залучати висновки націологічних праць.

Е. Сміт, один із теоретиків націоналізму, вказує на визначальну роль культури у справі національної ідентифікації. У його визначенні нації (*«це названа і самовизначена людська спільнота, чени якої плетуть спільні міфи, спогади, символи, вартості і традиції, створюють і поширюють характерну публічну культуру і дотримуються спільних вартостей і спільних законів»* [7, с. 40] (тут і далі виділення в цитатах належать авторам. – О. Я.)) значна увага приділяється публічній культурі. На думку дослідника, вона «відіграє стрижневу роль у розвитку різних історичних видів нації» [7, с. 63].

В українському культурному та політичному просторі постать Т. Шевченка стала своєрідним епіцентром, що впливала і впливає не тільки на публічну культуру, а й на екзистенцію нації. «Кобзарем»

Т. Шевченко утвердив національну ідентичність [28], ставши книгою буття українського народу, як і програмний документ кирило-мефодіївських братчиків.

Ще сучасники підмітили виняткову вагомість поетичних текстів Т. Шевченка, що здатні сказати за весь народ (М. Костомаров про «Кобзар» (1840): «это целый народ, говорящий устами своего поэта» [15, с. 292]) чи навіть сказати те, чого народ ще й не говорив, але от-от готовий висловити (М. Костомаров про «Кобзар» (1860): «у него то, чего, может быть, народ еще и не говорил, но что он способен сказать» [14, с. 47])). Така міфічна здатність поєнувалася, за спогадами очевидців, із особливим умінням впливати на присутніх, у яких складалося враження про надприродну унікальність митця. Так, П. Куліш в автобіографічному творі «Історичне оповідання», згадуючи про кирило-мефодіївських братчиків, писав: «Серед сієї благодатної молодіжї з'явився Шевченко, з голосним плачем своїм по нещасливій долі земляцькій, і заспівав перед небожатами:

*Світе тихий, краю милий,
Моя Україно!
За що тебе сплюндровано,
За що, мамо, гинеш?..*

Спів сей був для неї воістину гуком воскресної труби архангела. Коли говорено коли-небудь по правді, що серце ожило, що очі загорілись, що над чолом у чоловіка засвітився полон'яний язик, то се було тоді в Києві» [16, с. 359]. П. Куліш у поясненні впливу Т. Шевченка апелює до слів Ісуса Христа про Івана Хрестителя: «Тільки на Шевченка взирало не зв'язане нічим, oprіч дружби, братте як на якийся небесний світильник, і се був погляд праведний. Озираючись назад, можемо казати без кощунства про його великого, хоть і пригашеного дечим, духа: «Онъ бѣ свѣтильник гор'я и свѣтлѣ». Шевченко з'явився посеред нас як видиме оправданне нашого нахнення звиш. (Не інако ми про себе, ба і в християнськiм смиреннi своїм, думали. Скажу більш: коли б ми так не думали, то й не знялись би вгору до великого задуму видвигнути рідну націю з духовного занепаду, а українського крепака з неволі духовної і соціальної)» [16, с. 360]. Враження П. Куліша від творів Т. Шевченка, як від біблійних пророцтв: «Тепер пророчий плач і пророче взивання кобзаря кобзарів українських зробили мені сі вповання такими, неначе я

осязав їх» [16, с. 362]. Відповідним є і висновок про поета: «Для мене ж сяєво духа його було чимся надприродним...» [16, с. 364]. Як бачимо, образ письменника у сприйнятті П. Куліша містить якості і пророка, й автора націєтворчої поезії. Таке поєднання іпостасей обумовлює висновок про Т. Шевченка як духовного лідера нації.

Літературний авторитет Т. Шевченка засвідчений виразною художньою традицією другої половини ХІХ ст. Так, у силовому полі «Кобзаря» будуть творити поети пошевченківської доби. Музично-інтонаційний аспект підкреслено й у назвах поетичних збірок П. Чубинського («Сопілка» (1871)) та І. Манжури («Степові думи та співи» (1889)). Як відомо, окремим виданням твори П. Гулака-Артемівського за життя не виходили, тільки в 1877 р. вони побачили світ у книзі «Кобзарь П. П. Артемівського-Гулака». Як і видання творів П. Білецького-Носенка «Гостинець землякам. Казки сліпого бандуриста» (1872). Показовою є й назва поетичної збірки переспівів чужомовних текстів П. Куліша «Позичена кобза» (1897).

Примітно, що Перебендя – один із псевдонімів письменника О. Кониського, автора ґрунтового дослідження «Тарас Шевченко-Грушівський: Хроніка його життя» (1898, 1901).

У вінок шани поета складено численні квіти поетичної шевченкіани, починаючи ще з 1841 р. (О. Афанасьєв-Чужбинський, О. Корсун). Однією з перших антологій таких текстів є здійснене в Галичині видання В. Супранівського «На вічну пам'ять Тарасови Шевченкови» (Золочів, 1910) [20]. 1912 р. побачила світ відома збірка М. Комарова [4].

Зрештою, для багатьох наступних поколінь українських письменників «Кобзар» став школою художньої майстерності та національної свідомості, адже ознайомлення з рідною літературою починалося, як правило, із творів Т. Шевченка [21]. Можна пригадати спогади Б. Грінченка про свої юнацькі роки: ««Кобзар» зробивсь моєю Євангелією. Я почав писати по-українському зараз же й писати усячину, починаючи з віршів та кінчаючи словарями» [6, с. 40–41]. Б. Лепкий у мемуарному тексті «Казка мого життя» так відтворив свої дитячі враження від Шевченкової книги: «Слова гейби співають, гейби проговорюють до тебе, як живі. Відірватися від них не можеш. Не знаєш, що таке «китайка», і що таке «нишком», але вірш розумієш. Хочеш його вивчитися напам'ять, читаєш ще раз, і ще, а тоді вже і з голови говориш, буцімто не хтось його написав, а ти таки сам зложив, – він твій» [18, с. 416].

Ставлення до Т. Шевченка завжди було мірилом українськості: за «Кобзар» О. Кониського відрахували з гімназії [10, с. 145] (цей факт письменник використає в біографії свого літературного героя Юрія Горовенка [27, с. 93]); В. Пачовського за виступ на шевченківській академії змусили покинути роботу в черемиській гімназії [11, т. 2, с. 417]. Наскрізний дискурс не тільки історії української літератури, а й суспільно-політичного життя доводить, що соціальна та морально-етична система цінностей Т. Шевченка залишається квінтесенцією українського духу. А укладена В. Дорошенком книга «Шевченкова криниця. Думки про Бога, людей і Україну» (Львів, 1922) постала як згусток української мудрості, зіставити який можна хіба що з народними та біблійними афоризмами.

Ідейно-художні відкриття Т. Шевченка, його бачення людини і світу є значимими завдячуючи щирості ліричних одкровенень та афористичності мислення, осягненню архетипних образів і концептуальності висновків, безкомпромісності переконань та універсальності спостережень. Саме тому покоління читачів «Кобзаря» розцінювали й розцінюють книгу як відверту розмову про важливе й давно наболіле для українців. А жертвність життя поета, його шлях Христа тільки посилює думку про унікальну роль Т. Шевченка в національному континуумі. А. Княжинський, студіюючи філософію чільного представника української літератури, вважає його творцем українського ідеалізму. Серед основотворчих тез – ідея своєї мурості. Пригадаємо в посланні «І мертвим, і живим...» звучить заувага: «Якби ви вчилися так, як треба, / То й мудрость би була своя» [26, т. 1, с. 251]. ««Своя мудрість», як підставова теза української теорії пізнання визначила й ясно окреслила метафізичну підставу всього – Бога, як найвищу Творчу Силу, як Найвищу Волю, через яку все діється, і Найвищу Правду – як змістову якість. – Наголошує дослідник. – Коли взяти до уваги ці прикмети Божої Істоти, що їх подає Шевченко в одній фразі «Кавказу», коли туди включити глибокі своїм змістом звернення до Божої Матері, мусимо прийти до висновку, що Шевченко – як можна найкраще й найглибше достосувався до змістових окреслень Об'явлення; коли ж він інколи скаржився перед Богом і Божою Матір'ю на свій біль душі, то це було впливом його важкого духового страждання й болю, а ніяк не консеквенцією «назрівання матеріалістичного світогляду», як це твердять підсоветські автори. Шевченко був і залишився впродовж цілого життя глибоко віруючою людиною!» [13, с. 37].

Християнські й національні основи світогляду Т. Шевченка об'єднані онтологією правди. Внутрішня свобода митця та прагнення громадянської свободи стали важливим фактором в утвердженні національної ідентичності, сформувавши основи ідеології української нації. Доречно пригадати зауваги політичного діяча та журналіста Івана Кедрина, що «українська національно-політична революція в 1917 році почалась співом Шевченкового «Заповіту» й проходила в атмосфері культу Шевченка» [12, с. 50]. Функцію консолідації нації виконує український аристократ духа вже друге століття. Під стягом Шевченкових ідеалів пройдено шлях від упослідженого імперіями малороса до державного українця, тобто від етнографічної до політичної нації.

Серед продовжувачів духовного меча Т. Шевченка ціла плеяда діячів українофільського руху, народовців, «Братства тарасівців». Етнолог і громадський діяч В. Доманицький вважає Т. Шевченка одним із каменярів науки про націю, він переконаний, що поет «жадає від своїх земляків повного не «щербатого» патріотизму, гармонійного розвитку всіх первнів любови до батьківщини, **всіх рис «національного обличчя» а передовсім – бажання і стремління до власної самостійної, незалежної української держави»** [6, с. 75]. Націєтворчі смисли буття Т. Шевченка стали основою і для просвітянських задумів [25], і для ідеології М. Міхновського, Д. Донцова, С. Бандери та ін., і для О. Гірника, незгодного з політикою русифікації в Радянському Союзі, і для багатьох українських родин. Т. Шевченко витримав випробування часом. Він, як український гімн і прапор, – символ Революції гідності. Т. Шевченко – наш сучасник, творець нації, будівничий державності. Завдячуючи історіософічним відкриттям поета («До Основ'яненка», «Гайдамаки», «Розрита могила», «Чигрине, Чигрине...», «Великий льох» та ін.), категорії національної гордості та національного сорому будували політичну свідомість нації та державотворчу солідарність поколінь. Націєтворчі імперативи текстів «І мертвим, і живим...», «Як умру, то поховайте...», «Мені однаково, чи буду...», «Чи ми ще зійдемося знову?..», «І Архімед, і Галілей...» та ін. формували пасіонарність творців української історії. Життєве кредо митця і громадянина, осмислене у триптисі «Доля», «Муза», «Слава», не містить ознак декларативності, це щира сповідь собі (згадаємо, що вперше зафіксований цей триптих у щоденникових записах після заслання 9 лютого 1858 р.) і людям. Тут свідоме уникання формул чи

складників рецепту успіху, натомість є вірність високим переконанням, ідеалам істини та свободи. Доречно пригадати висновки В. Винниченка, виголошені у промові 51-ї роковини смерті письменника: «Шевченко – живий, реальний сімбол нашого народу. В його особі історія зареєструвала той стан нашої нації, в якому вона тоді перебувала. І Шевченко – ні одною рисою не зрадив самому собі, своїй селянській, народній історії. Гармонія життя і думання його не порушена ні в який бік» [3, с. 93].

Часто виміри вагомості Т. Шевченка відкриваються його послідовниками під час урочистих вшанувань пам'яті, зокрема ювілейних, коли дата зобов'язує виставити акценти, зробити висновки, осмислити значення. Зовнішній фактор є своєрідним стимулюючим чинником. Звичайно, не варто ідеалізувати такий підхід, але результативність все-таки засвідчена.

З іншого боку, в суспільному бутті недержавних українців мала місце крайність, що демонструвала такі прояви, як відсутність національної самосвідомості, страх інтелігенції перед відповідальністю. П. Тучапський, прихильник переконань М. Драгоманова, спостеріг таку закономірність суспільного життя Галичини кінця ХІХ ст., що не втратила своєї актуальності: «і тепер Шевченко стоїть якоюсь ширмою для всіх, хто не має сміливості говорити від свого власного імення» [8, с. 5].

Та традиційний вимір шевченківських урочистостей сфокусований на надії на державний простір культури, на вірі у національне відродження. Слушно наголошував учасник урочистостей у Москві, присвячених 50-им роковинам смерті: «Щож до нас, українців, то Шевченкові Свята мають те значіння, що через них міцнішає віра в нашу справу, вони дають нам свідомість нашої національної самоповаги і нові сили для дальшої праці в напрямку національного відродження» [24, с. 37].

1914 р. – рік заборони святкування 100-літнього ювілею Т. Шевченка. «Нечуваний ювілей» – так С. Єфремов назвав це промовисте свідчення актуальності Шевченкових ідей в імперській структурі. «Справді, нікого так не шанували й не шануватимуть, як Шевченка, бо це шанування не отруєне анітрохи отрутою офіціальщини і йде виразно наперекір їй; ні проти кого не здіймала такого скаженого гвалту розгнuzдана юрба книжників і фарисеїв, тупиць і просто придурковатих, моральних і політичних мертвих душ, як проти Шевченка» [9, с. 200].

Пересади у висвітленні постаті Т. Шевченка в суспільно-політичних процесах України розвинулися в Галичині відразу по смерті поета. Культ письменника був безпосередньо пов'язаний із святкуванням ювілеїв та урочистих літературно-музичних академій. Відомим є ставлення М. Драгоманова, висловлене в роботі «Шевченко, українофіли і соціалізм» (1878), але воно також мало свої недоліки. Адже у тлумаченні громадівця поезія Т. Шевченка має стихійний характер.

Чимало закономірних суперечностей постане під час шевченківських урочистостей. У листі до К. Студинського О. Маковей відтворив атмосферу такого дійства 1918 р. в Одесі: «Промови на концерті в честь Шевченка мене здебільшого сердили: тут і безконечна, чисто студентська балакучість і утопійність і насильне накидуване Шевченкові думок, яких у нього не було, – все в інтересі нових часів. Захожому галичанови не легко було виробити собі свою думку про таку громаду і про хід під «*Sturm und Drang Periode*» у ній. Через те і я переходив в Одесі часи віри і зневір'я, втіхи і смутку, все непевний, чи одно або друге має кріпку основу» [11, т. 1, с. 372].

Непрофесійність та тендеційність, що обумовили і довільне трактування, і підлаштування на догоду часу, – такі хиби ще довго вражатимуть ідеологічне шевченкознавство, особливо за радянських часів.

Якщо поетична шевченкіана є вираженням особистісних почуттів і переконань, організація урочистостей – справа переважно групи аматорів (в умовах недержавності), то пам'ятники Т. Шевченкові є чи не найскладнішим проявом пошанування (суспільне обговорення, офіційний дозвіл, конкурс, значні кошти, громадське місце). Окрім того, монумент завжди виконує роль своєї візитівки місцевості. Та найважливішим, очевидно, є те, що пам'ятник Т. Шевченкові містить високий потенціал громадської свідомості українців. Тому проблеми «miteць і влада», «народ і влада» набувають нових вимірів.

В оповіданні М. Левицького «Хатне лихо» відтворена невдала спроба спорудження пам'ятника Т. Шевченкові в Києві напередодні Шевченкових ювілеїв 1911 та 1914 рр. Після поразки революційних подій 1905–1907 рр. панує атмосфера страху та непевності, тому свідомому герою твору Пилиповичу (автобіографічного походження) не вдалося переконати пожертвувати гроші на це «велике національне діло» [17, с. 194] ні українського письменника, щирого патріота, ні

старого громадивця, ні молодого соціал-демократа, ні заможного нащадка славного козацького роду. Поруч із слухними міркуваннями про те, що інтелігенція не виховала свідомість народу, є у творі утопічний, зовсім наївний сюжетний хід: тільки російський чиновник, поцікавившись справою пам'ятника, сам подав карбованець (це навіть більше, ніж кошти, які відклав для цієї справи Пилипович).

Монументальна шевченкіана в Україні і поза її межами [22] є свідченням пошанування пам'яті митця та громадянина. Поет став символом свободи та символом нації. Кобзареві ідеали гармонійного суспільства та соборної національної держави стали дороговказом української історії. Як слушно наголосив Є. Маланюк в епілозі «Послання», «Як в нації вождя нема, / Тоді вожді її – поети» [19, с. 302]. Живим пам'ятником Т. Шевченкові є реалізація його державотворчих заповітів, суголосність переконань нащадків, отих «ненарождених».

Попри політичні складники проблеми «Т. Шевченко і сучасність» доречно пригадати позачасові настанови поета. В універсумі «Кобзаря» можна простежити наскрізність моральних максимумів: «Добре тому багатому, / Його люди знають, / А зо мною зострінуться – / Мов недобачають» [26, т. 1, с. 18] («Думка («Тяжко-важко в світі жити...»)); «Отаке-то на сім світі / Роблять людям люде! / Того в'яжуть, того ріжуть, / Той сам себе губить...» [26, т. 1, с. 35] («Катерина»); «І дурень, і мудрий нічого не знає. / Живе... умирає... Одно зацвіло, / А друге зав'яло, навіки зав'яло...» [26, т. 1, с. 61] («Гайдамаки»); «Не вмирає душа наша, / Не вмирає воля. / І неситий не виоре / На дні моря поле. / Не скує душі живої / І слова живого. / Не понесе слави бога, / Великого бога» [26, т. 1, с. 246] («Кавказ»); «Дурить дітей / І брата сліпого, / Дурить себе, чужих людей, / Та не дурить бога» [26, т. 1, с. 257] («Холодний Яр»); «Знать, од бога / І голос той, і ті слова / Ідуть меж люди!» [26, т. 2, с. 88] («Ну що б, здавалося, слова...»); «...пошли, / Подай душі убогій силу, / Щоб огненно заговорила, / Щоб слово пламенем взялось, / Щоб людям серце розтопило» [26, т. 2, с. 219] («Неофіти»); «Коли / Ми діждемося Вашінгтона / З новим і праведним законом? / А діждемось-таки колись!» [26, т. 2, с. 230] («Юродивий») та ін. Залишаються актуальними соціально-філософські відкриття поетичних творів «Не завидуй багатому...», «Не женися на багатій...», «І мертвим, і живим...», переспіви «Псалмів Давидових», «Минають дні, минають ночі...», «Один у другого питаєм...», «Дурні та гордії ми люди...», «Мені здається, я не знаю...», «Чи то

недоля та неволя...», «Колись дурною головою...», «Молитва», «Царів, кровавих шинкарів...», «Злоначинаючих спина...», «Тим неситим очам...», «Не нарікаю я на бога...», «Хоча й лежачого й не б'ють...», «І тут, і всюди – скрізь погано...», «О люди! люди небораки!» та ін.

У статті «Геній України» В. Винниченко робить слушний висновок: «Але в чому найбільше виявляється геніальність Шевченка – це у виборі й комбінації матеріялу *внутрішнього*, коли так можна висловитись. Геніальність – се перш за все соціабільність, – се уміння зрозуміти, відчути те, чим живе більшість людей і умінно зробити своє розуміння зрозумілим для них. Геній – як апарат, що вбирає в себе звідусіль все людське, фільтрує його, якимось то хімічно переробляє і дає в новій, сконцентрованій, очищеній і всім доступній формі» [2, с. 118].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Життя і творчість Т. Шевченка засвідчують його виняткову авторитетність в українському культурному та політичному просторі й обумовлену цим його історичну місію як духовного лідера нації. Виміри знаковості постаті митця як речника громади можуть бути доповненими спостереженнями над закономірностями ХХ ст.

Джерела та література

1. Будний В. Між дисциплінами: розширення контекстів літературознавчої галузі чи зміна статусу? / В. Будний // Вісник Львівського університету ім. І. Франка. Серія філологічна. – 2008. – Вип. 44. – Ч. 1. – С. 22–31.
2. Винниченко В. Геній України / В. Винниченко // Дзвін. – 1914. – С. 113–122.
3. Винниченко В. Фільозофія і етика Шевченка. (Промові в 51 роковини смерті поета) / В. Винниченко // Дзвін. – 1913. – С. 88–93.
4. Вінок Т. Шевченкові із віршів українських, галицьких, російських, білоруських і польських поетів. Збірка з примітками М. Комарова. – Одеса : Друкарня «Акц. Южно-Русскаго О-ва Печатнаго Дѣла», 1912. – 324 с.
5. Грінченко Б. Листи з Наддніпрянської України / Б. Грінченко // Б. Грінченко – М. Драгоманов. Діалоги про українську національну справу / упоряд. А. Жуковський ; відп. ред. П. Сохань. – К. : [б. в.], 1994. – С.34–105.
6. Доманицький В. Тарас Шевченко (синтетично-націологічні студії його життя й творчості) / В. Доманицький. – Чікаго ; Іллінойс : Накладом автора, Укр. Вид. Спілка в Чікаго, 1961. – 116 с.
7. Ентоні Д. Сміт. Культурні основи націй. Ієрархія, заповіт і республіка : наук. вид. / пер. : Петро Таращук ; ред. : Ірина Давидко, Лесь Белей / Ентоні Д. Сміт. – К. : Темпора, 2009. – 312 с.
8. Е. С. [П. Тучапський]. Шевченкові ідеали і українська дійсність [реферат прочитаний на роковинах Шевченка 1891 року] / Е. С. П. Тучапський. –

- Львів : З народної друкарні Войтіха Манецкого під управою В. Годака, 1892. – 45 с.
9. Єфремов С. Нечуваний ювілей / С. Єфремов // Єфремов С. Літературно-критичні статті / упорядкув., передм. і прим. Е. С. Соловей. – К. : Дніпро, 1993. – С. 198–209.
10. Історія української літератури ХІХ ст. (70–90-ті роки) : у 2 кн. : підручник / О. Д. Гнідан, Л. С. Дем'янівська, С. С. Кіраль та ін. ; за ред. О. Д. Гнідан. – К. : Вища шк., 2002. – Кн. 1. – 575 с.
11. Історія української літератури. Кінець ХІХ – початок ХХ ст. : у 2 кн. : підручник / за ред. проф. О. Д. Гнідан. – К. : Либідь, 2005, 2006. – Кн. 1. – 624 с. ; Кн. 2. – 496 с.
12. Кедрин І. Місце Шевченка в історії української політичної думки / І. Кедрин // Тарас Шевченко : зб. доп. Світового Конгресу Української Вільної Науки для вшанування сторіччя смерти патрона НТШ / за ред. В. Стецюк, Б. Кравців. – Нью-Йорк ; Париж ; Торонто : Накладом Наук. т-ва ім. Шевченка в ЗДА, 1962. – С. 40–53.
13. Княжинський А. Філософія Шевченка. Шевченко – творець українського ідеалізму / А. Княжинський // Тарас Шевченко : зб. доп. Світового Конгресу Української Вільної Науки для вшанування сторіччя смерти патрона НТШ / за ред. В. Стецюк, Б. Кравців. – Нью-Йорк ; Париж ; Торонто : Накладом Наук. т-ва ім. Шевченка в ЗДА, 1962. – С. 27–39.
14. [Костомаров Н.]. Кобзарь Тараса Шевченка. 1860 / [Н. Костомаров] // Отечественные записки. – 1860. – Т. 129. – № 3. – С. 44–50.
15. Костомаров Н. Обзор сочинений, писанных на малороссийском языке / Н. Костомаров // Костомаров М. Слов'янська міфологія : вибр. пр. з фольклористики й літературознавства / упоряд., прим. І. П. Бетко, А. М. Полотай ; вступ. ст. М. Т. Яценка. – К. : Либідь, 1994. – С. 280–296.
16. Куліш П. Історичне оповідання / П. Куліш // Куліш П. Твори : в 2 т. – К. : Наук. думка, 1994. – Т. 1 : Прозові твори. Поетичні твори. Переспіви та переклади / упоряд. і прим. Є. К. Нахліка ; ред. тому М. Д. Бернштейн. – С. 359–381.
17. Левицький М. Хатнє лихо / М. Левицький // Левицький М. Оповідання. – Т. 1. – Черкаси ; К. : Т-во «Сіяч», 1918. – С. 194–209.
18. Лепкий Б. Казка мого життя / Б. Лепкий // Лепкий Б. Твори : в 2 т. – К. : Дніпро, 1991. – Т. 2 : Повість. Спогади. Виступи / упоряд. та авт. прим. М. М. Ільницький. – С. 317–610.
19. Маланюк Є. Посланіє / Є. Маланюк // Літературно-науковий вістник. – 1926. – Кн. 12. – С. 289–302.
20. На вічну пам'ять Тарасови Шевченкови (поетична антологія). Зібрав і видав Володимир Супранівський. – Золочів : Накладом Волод. Супранівського. Друкарня Й. Ляндерберга, 1910. – 160 с.
21. Одарченко П. Тарас Шевченко і українська література : зб. ст. / П. Одарченко ; ред. О. Зінкевич. – К. : Смолоскип, 1994. – 424 с.

22. Павловський В. Шевченко в пам'ятниках 1861–1964 / Вадим Павловський // Відбитка з газети «Свобода» 12.VI.–01.VII.1964 року ч.ч. 110–121 / заг. ред. Юрій Лавріненко. – Нью-Йорк : Укр. Вільна Акад. Наук у США, Ін-т Шевченкознавства, 1966. – 39 с. ; іл. 38 с.
23. Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. / І. Франко // Франко І. Збір. тв. : у 50 т. – Т. 41 : Літературно-критичні праці (1890–1910) / ред. тому П. Й. Колесник. – К. : Наук. думка, 1984. – С. 194–470.
24. Хвостовъ С. Шевченковскіе дни въ Москвѣ / С. Хвостовъ // На спомин 50-х роковин смерти Тараса Шевченка. 1861–1911. Сборникъ посвященный памяти Тараса Григорьевича Шевченка. – М. : Видання Комітету по упорядкуванню Шевченкових свят у Москві, 1912. – С. 8–39. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kobzar.luguniv.edu.ua/links/TarasShevchenko.pdf>
25. Чугуй Т. О. Життєвий шлях і творча спадщина Т. Шевченка як стимулюючий чинник виникнення та функціонування «Просвіт» / Т. О. Чугуй // Шевченкіана на початку ХХІ століття : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 190-річчю від дня народж. Т. Г. Шевченка 25 березня 2004 р. / Харк. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка / уклад. В. О. Ярошик ; ред. С. М. Миценко. – Х. : ХДНБ, 2004. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://korolenko.kharkov.com/31.htm>
26. Шевченко Т. Г. Повне збір. творів : у 12 т. / Тарас Григорович Шевченко. – Т. 1–2. – К. : Наук. думка, 1989–1990.
27. Яблонська О. Інтелігент із «смутного часу» : повість О. Кониського «Юрій Горovenko» / О. Яблонська // Українознавчий альманах. – 2013. – Вип. 14. – С. 93–96.
28. Яблонська О. Український світ першого видання «Кобзаря» Т. Шевченка / О. Яблонська // Українознавчий альманах. – 2013. – Вип. 12. – С. 150–152.

Яблонская Ольга. Тарас Шевченко – духовный лидер нации. В статье рассматривается значение Т. Шевченко в истории украинской литературы и нации. Выделяется роль «Кобзаря» Т. Шевченко в утверждении национальной идентичности. Междисциплинарный подход обеспечивает видение знаковости творчества писателя в процессах национального возрождения. Прослежена весомость шевченковской традиции в украинской литературе. Специфика шевченковских торжеств, в частности юбилейных празднований, проанализирована на материале историко-культурного контекста второй половины XIX – начала XX в. Отмечено формирование культа писателя на западноукраинских землях во второй половине XIX в. Доказывается, что жизнь и творчество Т. Шевченко свидетельствуют о его исключительной авторитетности в украинском культурном и политическом пространстве и обусловленную этим его историческую миссию как духовного лидера нации. Отмечается, что Т. Шевченко, как гимн и флаг, – символ Революции достоинства.

Ключевые слова: история украинской литературы, национальная идентичность, национальное возрождение, «Кобзарь» Т. Шевченко, шевченковская традиция, шевченковские торжества, юбилей, культ Т. Шевченко.

Yablonska Olga. Taras Shevchenko – the spiritual leader of the nation. This paper deals with the value of T. Shevchenko in the history of Ukrainian literature and the nation. It stands out Shevchenko's «Kobzar» role in the development of national identity. The interdisciplinary approach provides vision significance of the writer's work in the process of national revival. It is traced weight Shevchenko's tradition in Ukrainian literature. Specificity of Shevchenko's celebrations, including anniversary celebrations, are analyzed on the materials of the historical and cultural context of the late nineteenth – early twentieth century. It is noted the formation of writer's cult at Western Ukrainian in the late nineteenth century. It is proved that the life and works of Taras Shevchenko certify its exceptional credibility in Ukrainian cultural and political space and the consequent its historic mission as the spiritual leader of the nation. It is noted that Shevchenko as the national anthem and flag is symbol of the Revolution dignity.

Key words: history of Ukrainian literature, national identity, national revival, T. Shevchenko's «Kobzar», Shevchenko's tradition, Shevchenko's holidays, anniversary, cult of Shevchenko.